

Herregårdene i landskabet og på nettet - mere end 700 herregårde lige ved hånden

Af projektmedarbejder Pernille Roholt, Dansk Center for Herregårdsforskning

De danske herregårde har i høj grad præget det danske samfund og landskab. Inden for de sidste hundrede år har herregårdenes rolle i lokalsamfundene ganske vist ændret sig betragteligt, og i dag har herregårdene ikke længere samme økonomiske og sociale betydning for lokalområdet, som de tidligere havde, men langt de fleste gårde ligger der heldigvis endnu. Og en søndagstur ud i landskabet vil ofte føre én forbi en herregård! Uanset om turen går forbi en af Djurslands mange storslåede renæssancegårde eller et af de imponerende – og alligevel smukke – bindingsværksanlæg, der præger Lyngsbækgårds eller Møllerups avlsgårde, så vækkes nysgerrigheden og interessen som regel – og man skal være en forhærdet sjæl for ikke at have lyst til at finde ud af mere om disse steder!

Lyngsbækgård består af to trefløjede anlæg: Den helstøbte nyklassicistiske hovedbygning – der ses på billedet – og en storslået bindingsværks ladegård åbner sig mod hinanden og gør Lyngsbækgård til et af landets mest helstøbte herregårdsanlæg. Foto: Bent Olsen.

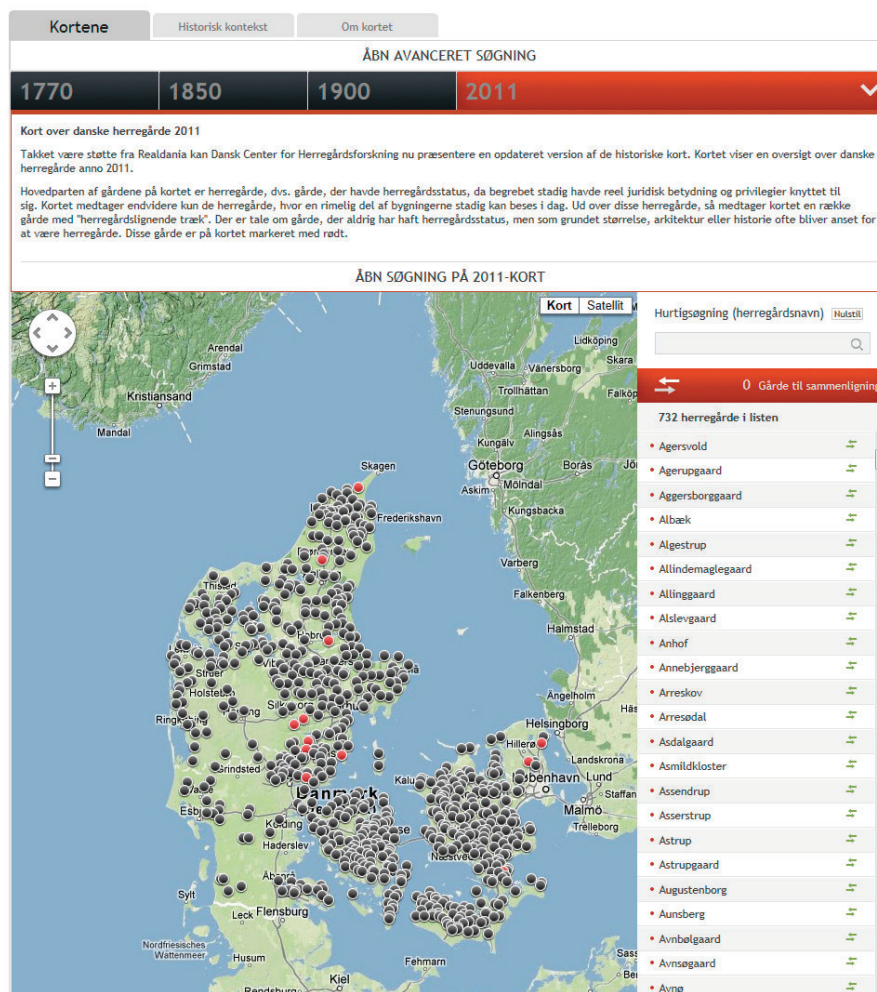
Herregårdene på nettet

Siden 2011 har Dansk Center for Herregårdsforskning sat ny fokus netop på formidlingen af herregårdene i landskabet. Målet er at tilbyde både forskere, herregårdsentusiaster og almindeligt interesserede forbipasserende let adgang til mere eller mindre specialiseret viden om såvel de konkrete herregårde, som udvalgte aspekter ved de danske herregårdslandskaber.

Med støtte fra Realdania blev første skridt på vejen taget i foråret, hvor Dansk Center for Herregårdsforskning lancerede *Herregårdskortet anno 2011*. Kortet – der kan tilgås via Dansk Center for Herregårdsforskningens hjemmeside – giver et hurtigt overblik over de danske herregårde anno 2011.

Der er især to elementer, som er værd at fremhæve ved *Herregårdskortet anno 2011*. Det første er, at kortet med ganske få undtagelser medtager alle de danske herregårde, der endnu fandtes i 2011. Herved giver kortet – som det eneste medie – et samlet overblik over de knap 730 herregårde, der eksisterer i dag; og alene antallet af gårde underbygger den indledende bemærkning om, at det danske landskab er et herregårdslandskab. Det andet element, der ofte bliver over-

Kort over danske herregårde

Herregårdskortet anno 2011 giver et hurtigt overblik over de danske herregårde anno 2011. I Dansk Center for Herregårdsforskning optik er „herregård“ grundlæggende et historisk begreb, som knytter sig til en virkelighed, der ikke længere eksisterer. Kun gårde, der blev opfattet som herregårde i en tid, hvor begrebet havde et formelt indhold, klassificeres derfor som herregårde på Herregårdskortet anno 2011.

set, er det banale faktum, at der – som navnet indikerer – er tale om et kort. Netop kortet rummer en række formidlingsmæssige fordele. På en let tilgængelig måde synliggøres antallet og placeringen af herregårdene, og derved kan man tilgå kortet – og dets oplysninger – ud fra en geografisk tilgang. Nysgerrige sjæle kan netop derved få mulighed for at identificere den gård, som de kom forbi sidste søndag – men som de desværre ikke kender navnet på og i samme omgang finde oplysninger om den. En opgave, der ellers kan være vanskelig, netop fordi der findes så mange herregårde!

I forbindelse med udarbejdelsen af *Herregårdskortet anno 2011* blev der indsamlet en række faktuelle informationer om de knap 730 herregårde, og i punktform oplyses for hver enkelt gård en række udvalgte informationer om for eksempel adresse, ejerforhold, jordtilliggende og driftsgrundlag. Herregårdskortet anno 2011 fungerer derved som en moderne pendant til tre allerede eksisterende historiske kort, der kortlægger det danske herregårdslandskab i henholdsvis 1770, 1850 og 1900. Disse historiske kort er udarbejdet af ph.d. Adam Schacke, der har stillet dem til rådighed for Dansk Center for Herregårdsforskning, og de illustrerer antallet og placeringen af herregårdene på de udvalgte tidspunkter. De historiske kort rummer, ligesom det moderne kort, en række udvalgte oplysninger om de konkrete herregårdes størrelse, driftsforhold med videre.

Disse historiske kort har traditionelt været brugt af fagfolk og forskere, idet de med deres sammenstilling af informationer fra en række forskellige

kilder er en nem tilgængelig måde, hvorpå man kan skaffe sig oplysninger om en konkret herregårds drifts- og ejerforhold på et givent tidspunkt. Med det nye kort får også almindelige herregårdsentusiaster mulighed for at forankre herregårdene i en historisk kontekst og se de konkrete herregårdes udvikling over tid, ligesom kortene giver et særdeles illustrativt indtryk af den udvikling, som det danske herregårdslandskab har gennemgået i de to århundreder, som kortene dækker.

Herregårdslandskabet

Herregårdskortet anno 2011 danner afsæt for det igangværende formidlingsprojekt *Danmark som herregårdslandskab*. Når der endnu eksisterer 730 herregårde i Danmark, synes det måske ikke overraskende, at det danske landskab i høj grad er et herregårdslandskab – men det er ikke desto mindre et ofte overset aspekt, når historierne om de danske herregårde fortælles. Som et fintmasket net har herregårdene placeret sig ud over landet, og de har haft afgørende indflydelse på såvel landskabets udformning som den lokale udvikling. I flere af herregårdenes umiddelbare nærhed findes endnu sporene af større eller mindre driftsbygninger, parker, alleer og stendiger – men også længere væk fra selve hovedgårdene har de sat sig spor i produktionslandskabet, gennem skove og arbejderboliger, gennem kirker og hospitaler, gennem veje, broer, havne og jernbaner. Netop denne sammenhæng mellem herregården og landskabet er omdrejningspunktet i projektet *Dan-*

Kortene

Historisk kontekst

Om kortet

ÅBN AVANCERET SØGNING

1770

1850

1900

2011

Kort over danske herregårde 2011

Takket være støtte fra Residenia kan Dansk Center for Herregårdsforskning nu præsentere en opdateret version af de historiske kort. Kortet viser en oversigt over danske herregårde anno 2011.

Hovedparten af gårdene på kortet er herregårde, dvs. gårde, der havde herregårdsstatus, da begrebet stadig havde reel juridisk betydning og privilegier knyttet til sig. Kortet medtager endvidere kun de herregårde, hvor en rimelig del af bygningerne stadig kan ses i dag. Ud over disse herregårde, så medtager kortet en række gårde med "herregårdslignende træk". Der er tale om gårde, der aldrig har haft herregårdsstatus, men som grundet størrelse, arkitektur eller historie ofte bliver anset for at være herregårde. Disse gårde er på kortet markeret med rødt.

ÅBN SØGNING PÅ 2011-KORT

Til oversigtskort

Kort

Satellit

Hurtigsøgning (herregårdsnavn)

0 Gårde til sammenligning

1 herregårde i listen

Gammel Estrup

Tilføj til sammenligning

Luk

Gammel Estrup

Nuværende navn:

Gammel Estrup - Herregårdsmuseet

Adresse:

Randersvej 2

8963 Auning

Region og kommune:

Midtjylland - Norddjurs

Godsets størrelse i 2011:

-

Offentlig adgang

Ja. Åbent året rundt, med undtagelse af januar

Bemærkninger:

I hovedbygningen findes Gammel Estrup - Herregårdsmuseet, mens Dansk Landbrugsmuseum holder til i avlsbygningerne. Dansk Landbrugsmuseum har et jordtiliggende på 62,6 ha

Placering på kort:

1770 - 1850 - 1900 - 2011

Kilder 2011:

SGS 2011, Stilling, s. 120

Bygningshistoriske årstal

Hovedbygningen er opført ca. 1490, ombygget og udvidet i begyndelsen af 1600-tallet. Nordfløj opført 1751. Avlsbygningerne opført i begyndelsen af 1600-tallet og 1722 og orangerierne er opført 1725-26

Nuværende ejer:

Selvejende institution

Funktion i dag:

museum

Hovedgårdens størrelse i 2011:

6 ha (park/have 6 ha)

Bemærkninger gårde:

-

Bygningshistoriske årstal

Hovedbygningen er opført ca. 1490, ombygget og udvidet i begyndelsen af 1600-tallet. Nordfløj opført 1751. Avlsbygningerne opført i begyndelsen af 1600-tallet og 1722 og orangerierne er opført 1725-26

Nuværende ejer:

Selvejende institution

Funktion i dag:

museum

Hovedgårdens størrelse i 2011:

6 ha (park/have 6 ha)

Bemærkninger gårde:

-

Godsets størrelse i 2011:

-

Offentlig adgang

Ja. Åbent året rundt, med undtagelse af januar

Bemærkninger:

I hovedbygningen findes Gammel Estrup - Herregårdsmuseet, mens Dansk Landbrugsmuseum holder til i avlsbygningerne. Dansk Landbrugsmuseum har et jordtiliggende på 62,6 ha

Placering på kort:

1770 - 1850 - 1900 - 2011

Kilder 2011:

SGS 2011, Stilling, s. 120

Google

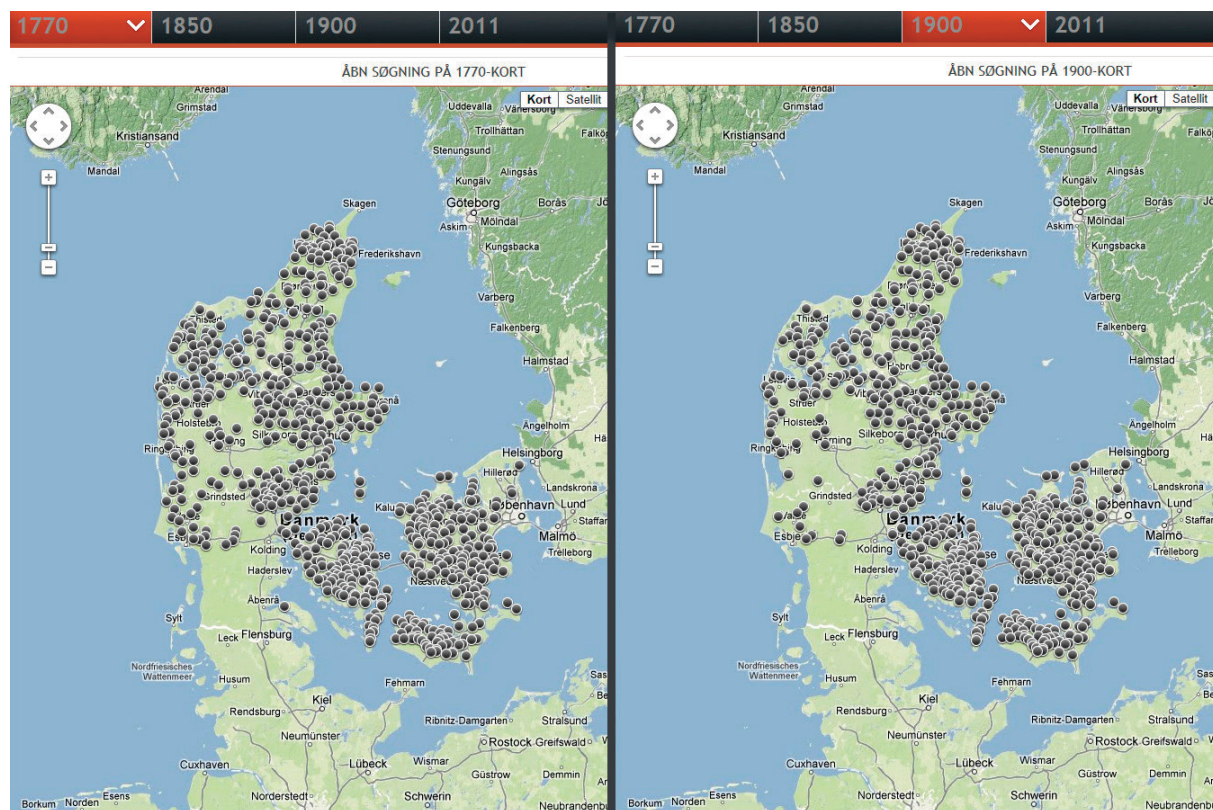
Billedmateriale ©2012 Aerodata International Surveys, DigitalGlobe, GeoEye, IGN, Orbisc

Symbolforklaring:

Historiske herregårde

Gårde med herregårdslignende træk

164

Mellem 1770 og 1900 skete der store forandringer i det danske godslandskab. Perioden omkring landboreformerne i slutningen af 1700-tallet udgør således et brud i herregårdenes historie: Gradvist afvikledes den orden, som herregårdene var opstået og udviklet inden for, og mange herregårde fik med tiden deres jord udstykket og forsvandt som storlandbrug. Sammenstillingen af herregårdskortene for henholdsvis 1770 og 1900 illustrerer på fremragende vis denne udvikling og ikke mindst det faktum, at særligt herregårdene i Vestjylland var hårdt ramt af de godsslagtninger, der fandt sted omkring 1800.

mark som Herregårdslandskab. Projektet tager udgangspunkt i de godt 730 tilbageværende danske herregårde. De basisinformationer Herregårdskor-

tet anno 2011 rummer om hver enkelt gård suppleres i forbindelse med projektet Danmark som Herregårdslandskab med en kort introduktion til den

konkrete gårds historie, bygningshistorie og kulturmiljø. Introduktionerne sammenskriver kendt viden i et moderne, lettilgængeligt sprog og gør derved den allerede eksisterende viden tilgængelig for et nyt og bredere publikum.

Den væsentligste fornyelse i forhold til tidligere fremstillinger er, at de 730 individuelle præsentationer af herregårde indskrives i og forankres i overordnede og tematisk strukturerede rammefortællinger om det danske herregårdslandskab. Således vil udviklingen af den danske godsstruktur, landbrugsudviklingen og herregårdens udveksling med lokalsamfundet blive beskrevet i bredere fremstillinger, ligesom også herregården som arbejdsplads, dens sociale funktion og adelens og herskabets rolle vil blive tematiseret. Særligt repræsentative herregårde fremhæves som illustrative eksempler, hvorved samspillet mellem herregård, samfundsudvikling og landskabet vil træde tydeligt frem. Knuthenborgs engagement i anlæggelsen og ud-

videlsen af Bandholm havn vil for eksempel blive indskrevet i fortællingen om udviklingen af det danske landbrug og eksporteventyret under kornsalgsperioden, mens herregården Kærgård ved Esbjerg indskrives i historien om godsudviklingen og illustrerer de mange godsslagtninger, der ramte ikke mindst vestjyske herregårde fra slutningen af 1700-tallet, og som var med til at ændre produktionslandskabet ganske betragteligt.

Resultaterne af projektet *Danmark som Herregårdslandskab* præsenteres for offentligheden 1. januar 2014, og det er håbet, at Dansk Center for Herregårdsforskning med såvel *Herregårdskortet anno 2011* og *Danmark som Herregårdslandskab* ikke blot har udviklet et anvendeligt og funktionelt opslagsværk, men også fået udviklet et forum og en form, der kan knytte historien om de konkrete herregårde til centrale temaer og tendens og derved illustrere den enorme betydning, som herregårdene har haft for Danmarks historie og landskab.

På Djursland ligger herregårdene som perler på en snor og vækker nysgerrigheden hos de forbipasserende. Her er det renæssanceherregården Katholm. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.